

**УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ**

**Факультет дошкільної та спеціальної освіти
Кафедра психології та педагогіки розвитку дитини**

**РЕФЕРАТ НА
ВИПУСКНУ КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
освітній ступінь «Магістр»**

**на тему: ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ
ОСОБИСТІСНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ДИТИНИ
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРАКТИЦІ СУЧАСНИХ
ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

Виконала: студентка II курсу, 602 групи,
Спеціальність: 012 Дошкільна освіта
ОПП: Дошкільна освіта
Олійник Наталія Дмитрівна

Керівник: к.п.н., доц. Авраменко О.О.
Рецензент: к.п.н., доц. Лемешук М.А.

Умань 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТІСНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	7
1.1. Аналіз проблеми формування особистісної ідентичності старшого дошкільного віку у психолого-педагогічній літературі.....	7
1.2. Фактори впливу на процес формування особистісної ідентичності старших дошкільників.....	16
1.3. Сутність, структура та зміст особистісної ідентичності у дітей старшого дошкільного віку.....	21
РОЗДІЛ II. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ СФОРМОВАНOSTІ ОСОБИСТІСНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	32
2.1. Діагностика рівнів сформованості особистісної ідентичності дітей старшого дошкільного віку в сучасній практиці закладів дошкільної освіти.....	32
2.2. Педагогічні умови формування особистісної ідентичності дітей старшого дошкільного віку.....	41
2.3. Аналіз результатів експериментального дослідження.....	61
ВИСНОВКИ	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	68
ДОДАТКИ.....	74

Актуальність дослідження. Сучасні кардинальні перетворення у соціально-економічній сфері держави, зміни освітніх пріоритетів посилюють увагу до особистості як активного суб'єкта життєдіяльності. Ці зміни відобразились у трансформації суспільної, індивідуальної свідомості та у зміні змісту соціальної ідентичності, що вплинуло на процес входження дітей до світу дорослих, привласнення ними цінностей та моральних еталонів, які визначають соціальну поведінку людей. Результатом означених соціальних змін у суспільстві є прояв особистісної ідентичності.

Особлива увага педагогів і психологів нині звертається на пошук та розробку таких виховних технологій, які б сприяли розвитку високоморальної, ціннісної системи дитини, її особистісному зростанню та впливали на становлення особистісної ідентичності, зокрема у дошкільному віці. Концептуальні основи формування особистості як найвищої цінності суспільства та власне особистісної ідентичності, відображено в Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Національній стратегії розвитку освіти в Україні, Державному стандарті дошкільної освіти, Базовому компоненті дошкільної освіти, де наголошено на необхідності створення умов для здійснення виховного впливу на процеси становлення, розвитку та формування особистості дитини дошкільного віку. Тому зміна поглядів на освітній процес в сучасних закладах дошкільної освіти спрямована на формування особистісної та соціальної ідентичності у сучасних дітей, змісту їх «образу Я», уявлень про майбутньому і своєму місці в ньому.

У психолого-педагогічних працях (І. Бех, С. Ладивір, Т. Піроженко, О. Рейпольська та інші) наголошується на тому, що формування особистісної ідентичності має вікові закономірності, які полягають у збільшенні кількості суб'єктивних, особистісних якостей в її змісті, в усвідомленості часової перспективи.

Період дошкільного дитинства є фундаментальним у процесі соціального становлення особистості. Від того, наскільки успішним буде

формування особистісних соціально-психологічних механізмів соціалізації на цьому віковому етапі, залежить успіх соціального процесу не тільки в період навчання в школі, але й у життєвому самовизначенні особистості.

Так, І. Бех наголошує на тому, що процес ідентифікації починається від народження, і поступово зі спонтанного перетворюється на більш-менш усвідомлений. Це соціальний феномен, що постійно існує в житті людини як процес, який стало утверджує, розширює, поглиблює і забезпечує визначення нею себе для себе та для інших.

Актуальність дослідження особистісної ідентичності у ранньому онтогенезі обумовлена протиріччями між потребами суспільства у формуванні особистісної ідентичності дошкільника і недостатньою мірою вирішення відповідних завдань у сучасному освітньому середовищі. Аналіз першоджерел із теми дослідження дозволив дійти висновку, що проблема формуванні особистісної ідентичності у дітей дошкільного віку є актуальною й потребує подальшого вивчення, що зумовило вибір теми магістерської роботи «Особливості формування особистісної ідентичності дитини дошкільного віку в практиці сучасних закладів дошкільної освіти».

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально апробувати педагогічні умови формування особистісної ідентичності у дітей старшого дошкільного віку.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати сутність поняття «особистісна ідентичність старшого дошкільника», структуру цього феномену.
2. Визначити критерії, показники та схарактеризувати рівні сформованості особистісної ідентичності у дітей старшого дошкільного віку.
3. Теоретично обґрунтувати та експериментально апробувати педагогічні умови формування особистісної ідентичності у дітей старшого дошкільного віку.

Об'єкт дослідження – процес формування особистості старших дошкільників.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування особистісної ідентичності у дітей старшого дошкільного віку.

Для розв'язання поставлених завдань використано такі **методи дослідження**: теоретичні – аналіз (історико-педагогічний, теоретичний, порівняльний) філософської, психологічної, соціально-педагогічної літератури для розкриття базових понять та уточнити сутність особистісної ідентичності дітей дошкільного віку в теорії становлення особистості, визначити її структурні компоненти, визначення педагогічних умов, що сприяють формуванню особистісної ідентичності у дітей старшого дошкільного віку; моделювання та проектування – для визначення логічної структури дослідження; емпіричні – спостереження, інтерв'ювання, анкетування, аналіз педагогічної документації.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у впровадженні педагогічних умов формування особистісної ідентичності дітей старшого дошкільного віку в освітній процес сучасного закладу дошкільної освіти, а також можуть бути використані для вдосконалення програм навчання й виховання дітей дошкільного віку.

Експериментальна база дослідження: дослідження проведене в умовах ЗДО ясла-садок № 12 «Золота рибка» Уманської міської ради Черкаської області.

Апробація дослідження: Основні теоретичні положення роботи обговорювалися на засіданнях методичних об'єднань вихователів закладів дошкільної освіти м. Умані Черкаської області та доповідалися на звітній конференції Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (2023).

Структура роботи. Робота складається із вступу, двох розділів, висновків, списку літератури (всього 70 найменувань), додатків. Загальний обсяг роботи 93 сторінки.

ВИСНОВКИ

У випускній кваліфікаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення проблеми формування особистісної ідентичності дітей старшого дошкільного віку в сучасному закладі дошкільної освіти, що полягало у характеристиці формування особистісної ідентичності в психолого-педагогічній літературі; сутності та змісту особистісної ідентичності дітей старшого дошкільного віку; обґрунтування педагогічних умов формування особистісної ідентичності дітей старшого дошкільного віку в сучасному закладі дошкільної освіти.

Проведена розвідка дала змогу сформулювати наступні висновки:

1. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури схарактеризовано теоретичні основи формування особистісної ідентичності дітей старшого дошкільного віку, які вивчалася багатьма вченими. Неоднозначність у підходах до вивчення цього феномену зумовлена не тільки методологічною позицією авторів, а й розбіжностями розуміння цього поняття. Це підтверджено різноманітністю теорій і підходів, характерних для його тлумачення, що зумовлено складною інтегративною природою ідентичності.

Період старшого дошкільного віку є фундаментальним у вихованні особистісної ідентичності. Від того, наскільки успішно буде відбуватися формування соціально-психологічних механізмів особистісної ідентичності на цьому віковому етапі, залежить успіх особистісного зростання дитини на наступних етапах дорослішання. Тому важливо забезпечити узгодженість соціального й педагогічного впливу, конкретної педагогічної допомоги, урахування різних факторів, які впливають на формування особистісної ідентичності.

Уточнено сутність поняття «особистісна ідентичність дитини старшого дошкільного віку» як внутрішня динамічна структура, яка інтегрує уявлення дитини про себе відносно інших людей та оточуючого середовища, розширює та поглиблює визнання себе та забезпечує цілісність і тотожність особистості.

2. В процесі виконання другого завдання виокремлено критерії та рівні розвитку особистісної ідентичності дітей старшого дошкільного віку, а саме: когнітивний (сукупність уявлень і знань особистості про себе, усвідомлення безперервності і тотожності власного Я); емоційно-ціннісний (вплив емоційно-чуттєвої сфери дитини старшого дошкільного віку на процес ототожнення себе з суб'єктом дорослого, дитини, казкового героя чи представника професії); поведінковий (активністю дітей у проявах ототожнення себе з іншими, ми віднесли практичну активність, самостійність, рефлексію власної поведінки відповідно до того чи іншого суб'єкту ототожнення). Виявлено та охарактеризовано рівні вихованості особистісної ідентичності дітей старшого дошкільного віку: високий, середній, низький

Аналіз результатів констатувального експерименту засвідчив переважно низький та середній рівні особистісної ідентичності дітей старшого дошкільного віку. Зазначені результати дали змогу встановити, що не приділяються належної уваги потребі дитини виразити себе, розвитку її креативності як базової якості особистості. Водночас важливу роль у процесі розвитку досліджуваного явища відіграють вихователі закладів дошкільної освіти та батьки.

3. Теоретично обґрунтовано та експериментально апробовано педагогічні умови формування особистісної ідентичності дітей старшого дошкільного віку в сучасному закладі дошкільної освіти, а саме:

забезпечення суб'єкт-суб'єктної взаємодії між учасниками педагогічного процесу (дитина-дитина, дитина-дорослий, дитина-група дітей;

створення емоційно-збагаченого середовища, спрямованого на виховання у дітей старшого дошкільного віку особистісної ідентичності;

підвищення рівня професійної компетенції вихователів закладів дошкільної освіти щодо особистісної ідентичності.

Базою для проведення експериментального дослідження було обрано Уманський дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) № 34 «Ромашка», яке

тривало протягом 2022-2023 рр. Результати контрольного зрізу засвідчили суттєву динаміку у проявах особистісної ідентичності дітей старшого дошкільного віку.

За допомогою аналізу доведено ефективність впровадження педагогічних умов, спрямованих на актуалізацію особистісної ідентичності. Завдяки їх використанню зросла кількість дітей, які прагнули та виявилися здатними у соціально прийнятний спосіб виразити свої думки, почуття, ставлення.

За підсумками проведених діагностичних завдань в експериментальній групі високий рівень збільшився на 52%, показники середнього рівня зменшилися на 38%. Низький рівень в експериментальній групі зменшився на 14%.

Якісний аналіз кількісних змін засвідчив ефективність і продуктивність застосованих педагогічних умов особистісної ідентичності дітей старшого дошкільного віку, про що свідчать результати контрольного експерименту.

Порівняння даних констатувального та формувального етапів експерименту засвідчило, що відбулися значні позитивні зміни в рівнях особистісної ідентичності дітей старшого дошкільного віку, що дає право стверджувати ефективність проведеного дослідження.